

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dariusz Świecki (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gierszon

SSN Marek Pietruszyński

w sprawie **T. C.**

w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
po rozpoznaniu w Izbie Karnej na posiedzeniu bez udziału stron
w dniu 5 czerwca 2024 r.,

kwestii wznowienia z urzędu postępowania lustracyjnego
zakończonego prawomocnym orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie
z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt II AKa 105/12,
utrzymującym w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie
z dnia 28 lutego 2012 r., sygn. akt IV K 360/11

**1. na podstawie art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k.
w zw. z art. 21d ust. 1 i 4 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o
ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa
państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (t.j. Dz.U. z
2024 r., poz. 273) wznawia z urzędu postępowanie w przedmiocie
stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego
wobec T. C. zakończone prawomocnym orzeczeniem Sądu
Apelacyjnego w Lublinie z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt II AKa**

105/12, utrzymującym w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 28 lutego 2012 r., sygn. akt IV K 360/11;

2. uchyla orzeczenie Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt II AKa 105/12 oraz utrzymane nim w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 28 lutego 2012 r., sygn. akt IV K 360/11 i postępowanie lustracyjne w stosunku do T. C., na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów, umarza;

3. kosztami postępowania w przedmiocie wznowienia obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Lublinie, orzeczeniem z dnia 28 lutego 2012 r., sygn. akt IV K 360/11, stwierdził, że oświadczenie lustracyjne złożone przez T. C. jest niezgodne z prawdą.

Po rozpoznaniu apelacji obrońcy osoby lustrowanej od tego orzeczenia, Sąd Apelacyjny w Lublinie, orzeczeniem z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt II AKa 105/12, utrzymał je w mocy.

W dniu 7 marca 2024 r. do Sądu Najwyższego wpłynęło pismo Prokuratora Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w L., w którym - na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. i art. 542 § 3 k.p.k. w zw. z art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. w zw. z art. 21d ust. 4 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (obecnie t.j. Dz.U. z 2024 r., poz. 273 – dalej jako ustawa lustracyjna) - zasygnalizowano potrzebę rozważenia z urzędu zaistnienia podstaw do wznowienia na korzyść osoby lustrowanej T. C. postępowania lustracyjnego oraz uchylenia po wznowieniu postępowania zarówno wskazanego wcześniej orzeczenia Sądu Apelacyjnego w

Lublinie, jak i utrzymanego nim w mocy orzeczenia Sądu Okręgowego w Lublinie i umorzenie – wobec śmierci osoby lustrowanej – postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej. W uzasadnieniu tej sygnalizacji wskazano, że powołane orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie zostało sporządzone wraz z uzasadnieniem, zaś podpisy członków składu orzekającego znajdują się dopiero pod uzasadnieniem, co może skutkować zaistnieniem uchybienia określonego w art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. na etapie postępowania pierwszoinstancyjnego, które zostało przeoczone przez przeprowadzający kontrolę instancyjną tego orzeczenia Sąd odwoławczy.

Sąd Najwyższy stwierdził, co następuje.

Na wstępie zauważyć trzeba, że przepis art. 21d ust. 2 ustawy lustracyjnej określa podstawy wznowienia postępowania lustracyjnego. Jednocześnie art. 21d ust. 1 tej ustawy stanowi, że do wznowienia postępowania lustracyjnego, w zakresie nieuregulowanym przepisami powyższej ustawy, stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego. W orzecznictwie wyrażono już trafne zapatrywanie, że wspomniany art. 21d ust. 2 ustawy lustracyjnej, jako *lex specialis* do art. 540 § 1 k.p.k. wyłącza stosowanie tego przepisu w postępowaniu lustracyjnym, natomiast aktualne pozostają przyczyny wznowienia opisane w art. 542 § 3 k.p.k. (zob. postanowienie SN z dnia 29 stycznia 2008 r., II KO 25/06; tak też M. Zbrojewska, Rola i stanowisko prawne Sądu Najwyższego w procesie karnym, Warszawa 2013, s. 397). Tym samym w postępowaniu lustracyjnym, w związku z odpowiednim stosowaniem tu art. 542 § 3 k.p.k., tak zwane bezwzględne przyczyny odwoławcze, w tym uchybienie opisane w art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k., stanowią podstawę wznowienia postępowania z urzędu. Wprawdzie w art. 21d ust. 4 ustawy lustracyjnej zakłada się, że postępowanie lustracyjne może być wznowione z urzędu, na wniosek osoby, w sprawie której wydano prawomocne orzeczenie, lub na wniosek dyrektora Biura Lustracyjnego Instytutu Pamięci Narodowej. Przyjąć jednak trzeba, że z uwagi na to, iż odpowiednio stosowany w postępowaniu lustracyjnym art. 542 § 3 k.p.k. reguluje zarówno podstawy wznowienia, jak i tryb właściwy dla wznowiania z tych przyczyn, wznowienie postępowania lustracyjnego w razie wystąpienia tzw. bezwzględnej przyczyny odwoławczej następuje tu jedynie z urzędu, a przepis art. 21d ust. 4

ustawy lustracyjnej nie znajdzie zastosowania (por. postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 2005 r., II KO 59/04).

W niniejszej sprawie orzeczenie Sądu Okręgowego oraz jego uzasadnienie zostało sporządzone jako jeden dokument procesowy, zaś podpisy członków składu orzekającego widnieją wyłącznie pod uzasadnieniem. Prowadzi to do wniosku, że podpisane zostało jedynie uzasadnienie orzeczenia. Nie zostało natomiast podpisane samo orzeczenie.

W myśl art. 21a ust. 1 ustawy lustracyjnej postępowanie lustracyjne w pierwszej instancji kończy się wydaniem orzeczenia na piśmie, zaś do orzeczenia tego stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące wyroku. Nie może budzić zaś wątpliwości, że chodzi tu o wyrok wydany w postępowaniu karnym, jako że w ramach postępowania lustracyjnego orzeczeniem rozstrzyga się o zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego (a więc w głównym nurcie postępowania), a w razie stwierdzenia jego nieprawdziwości orzeka o nałożeniu na osobę lustrowaną sankcji o charakterze represyjnym, o których mowa w art. 21a ust. 2a i 2b ustawy lustracyjnej. Tym samym orzeczenie wydawane w postępowaniu lustracyjnym, a więc postępowaniu o charakterze represyjnym odpowiada wyrokowi w postępowaniu karnym.

Wobec tego, że do orzeczenia wydanego w postępowaniu lustracyjnym - jak już wskazano - stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące wyroku, to orzeczenie takie powinno zostać podpisane przez wszystkich członków składu orzekającego (por. art. 113 k.p.k.), a brak podpisu choćby jednego z członków składu orzekającego powoduje, że orzeczenie takie dotknięte jest bezwzględną przyczyną odwoławczą z art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k.

Nie ulega bowiem wątpliwości, że zasady związane z podpisywaniem wyroku (orzeczenia wydanego w postępowaniu lustracyjnym) są nadrzędne i nie mogą być modyfikowane. Takiej modyfikacji nie stanowi uregulowanie art. 21a ust. 2c ustawy lustracyjnej, w którym przyjęto, że orzeczenie sądu pierwszej instancji wymaga uzasadnienia. Unormowanie to nie oznacza nic więcej ponad to, że pisemne uzasadnienie sporządza się z urzędu i stosownie do art. 21b ust. 1 wymienionej

ustawy także z urzędu doręcza się je wraz z orzeczeniem stronie. Chodzi tu zatem o dwa odrębne akty procesowe, z których każdy winien być odrębnie podpisany. Żaden przepis ustawy lustracyjnej, w tym jej art. 21b ust. 5 zd. drugie, który nieco odmiennie reguluje kwestię uzasadnienia orzeczenia wydanego przez sąd drugiej instancji (wprost stanowi m.in., że sporządza się je z urzędu), nie daje podstaw by przyjmować, że uzasadnienie orzeczenia wydanego przez sąd pierwszej instancji jest częścią składową orzeczenia, co pozwalałoby sporządzić, jako jeden dokument, orzeczenie wraz z uzasadnieniem, a członkom składu orzekającego złożyć podpisy dopiero pod uzasadnieniem.

Co więcej, ustawodawca tworząc przepisy karnoprosesowe wyodrębnił przecież czynność podpisania orzeczenia (art. 113 k.p.k.), od czynności podpisania jego uzasadnienia (art. 115 § 1 k.p.k.), odnosząc te uregulowania zarówno do wyroków, jak i postanowień. Ponadto, Kodeks postępowania karnego zakłada, że w określonych w nim wypadkach uzasadnienie wyroku sporządza się z urzędu (art. 457 § 1 k.p.k., art. 672 k.p.k.) i nie budzi wątpliwości, że nie zwalnia to członków składu orzekającego od podpisania wyroku, choćby w dacie tej czynności było sporządzone uzasadnienie i byłoby możliwe „zespolenie” obu tych dokumentów w ramach jednego wydruku. Chodzi tu zatem o odmienną sytuację niż wówczas, gdy określone regulacje wprost stanowią, że uzasadnienie jest częścią składową orzeczenia, np. czyni tak art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k. w odniesieniu do postanowienia, a w odniesieniu do orzeczenia sądu lekarskiego art. 89 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 2 grudnia 2009 r. o izbach lekarskich (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 1342). W takim wypadku złożenie podpisów (podpisu) dopiero pod uzasadnieniem orzeczenia jest dopuszczalne, zatem nie może być uznane za uchybienie określone w art. 439 § 1 pkt 6 *in fine* k.p.k. (zob. np. wyrok SN z dnia 15 stycznia 2019 r., I KS 3/18).

Za potraktowaniem pisemnego uzasadnienia jako odrębnego od orzeczenia dokumentu przemawiają nie tylko odpowiednio stosowane przepisy o wyroku, ale także treść art. 21b ust. 1 ustawy lustracyjnej, w którym wskazuje się, że orzeczenie doręcza się stronom wraz z uzasadnieniem. Gdyby bowiem uzasadnienie stanowiło jedynie część orzeczenia, to powołany przepis, w tym fragmencie, byłby zupełnie zbędny.

Przedstawiona w tym uzasadnieniu argumentacja prawna była już wyrażana w licznych judykatach Sądu Najwyższego, które traktować należy jako jednolitą oraz utrwaloną linię orzecniczą (zob. np. wyroki: z dnia 2 lipca 2020 r., III KK 127/20; z dnia 13 października 2020 r., III KK 418/19; z dnia 8 grudnia 2020 r., III KK 243/20; z dnia 19 lutego 2021 r., III KK 180/20; z dnia 27 kwietnia 2021 r., III KK 242/20; z dnia 27 kwietnia 2021 r., III KK 407/20; z dnia 5 maja 2021 r., III KK 38/21; z dnia 5 maja 2021 r., III KK 41/21; z dnia 29 czerwca 2021 r., III KK 101/20; z dnia 6 grudnia 2021 r., III KO 91/21 czy z dnia 25 września 2023 r., II KO 112/23).

Powyższego stanowiska nie podważa treść pisma z dnia 7 marca 2024 r. Prokuratora Oddziałowego Biura Lustracyjnego IPN w L., w którym sformułowano wątpliwości co do przyjętej w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2020 r., III KK 127/20, interpretacji art. 21a ust. 1 zdanie drugie ustawy lustracyjnej. Za odstąpieniem od wskazanej linii orzecniczej nie może przemawiać jednostkowy dyktando Sądu Najwyższego wydany po tej dacie (tj. wyrok z dnia 29 lipca 2020 r., III KK 345/19), o czym przekonują kolejne zapadające w tym przedmiocie, a powołane wyżej, orzeczenia. Zwłaszcza, że w tym ostatnim wyroku nie przeprowadzono w ogóle szerszej analizy kluczowego tu zagadnienia.

Znaczenia prawnego nie może mieć liczba spraw lustracyjnych, które toczyły się przed Sądem Okręgowym w Lublinie, a dotkniętych tego rodzaju uchybieniem. Co zresztą charakterystyczne, był to jedyny Sąd w Polsce, który orzekając w postępowaniach w przedmiocie złożenia zgodnego z prawdą oświadczenia lustracyjnego, wbrew jednoznacznej językowo treści omawianego przepisu traktował swoje orzeczenia w sposób właściwy dla postanowień, a nie wyroków.

Podstawy do zmiany wyrażonego tu stanowiska nie mogą stanowić informacje uzyskane przez Instytut Pamięi Narodowej z Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, jak i z Sądu Apelacyjnego w Lublinie o braku ze strony tych podmiotów zamiaru występowania ze zbiorczą inicjatywą wzruszenia wszystkich dotychczas zapadłych orzeczeń Sądu Okręgowego w Lublinie dotkniętych wadą, o jakiej mowa w art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. Są to bowiem argumenty pozaprawne, które nie mają znaczenia w procesie wykładni przepisów.

W kontekście twierdzeń autora pisma, co do skutków dokonanej przez Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 2 lipca 2020 r. wykładni, przy uwzględnieniu, że orzeczenia w postępowaniach lustracyjnych wydawane były tak na korzyść, jak i na niekorzyść osób lustrowanych i w przeważającej większości zostały już wykonane, przypomnieć należy, że zarówno uwzględnienie kasacji oraz wznowienie z urzędu postępowania na niekorzyść oskarżonego (tu: osoby lustrowanej) nie jest dopuszczalne po upływie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia (odpowiednio art. 524 § 3 k.p.k. i art. 542 § 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej). Brak jest przy tym powodów, aby wykładnię dokonaną w wyroku z dnia 2 lipca 2020 r. stosować wyłącznie do orzeczeń zapadłych po tej dacie (*pro futuro*). Wszak wystąpienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej ocenia się na stan prawny istniejący w dacie wydania dotkniętego tego rodzaju wadą orzeczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 2 października 2015 r., III KK 132/15 i z dnia 2 grudnia 2015 r., III KK 287/15).

Wcześniejsze wywody prowadzą do wniosku, że orzeczenie Sądu Okręgowego dotknięte jest uchybieniem w postaci bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 6 k.p.k. Uchybienia tego nie dostrzegł Sąd odwoławczy, choć zobligowany był do badania tej kwestii z urzędu (art. 433 § 1 *in fine* k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej). Dlatego też konieczne było wznowienie postępowania w przedmiocie stwierdzenia zgodności z prawdą oświadczenia lustracyjnego prowadzonego wobec T. C., zakończonego prawomocnym orzeczeniem Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 16 maja 2012 r., sygn. akt II AKA 105/12, utrzymującym w mocy orzeczenie Sądu Okręgowego w Lublinie z dnia 28 lutego 2012 r., sygn. akt IV K 360/11 oraz uchylenie obydwu powyższych orzeczeń.

Ze względu przy tym na śmierć T. C. w dniu [...] r. nie jest dopuszczalne kontynuowanie postępowania lustracyjnego po jego wznowieniu, jako że na mocy art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej, nie może ono toczyć się w stosunku do osoby zmarłej. Sąd Najwyższy uznał przy tym, że umorzenie postępowania lustracyjnego na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. jest zawsze korzystniejsze dla zmarłego i jego rodziny, niż pozostawanie w obrocie prawnym orzeczenia, stwierdzającego, że dana osoba była kłamcą lustracyjnym. Dlatego też

Sąd Najwyższy, wobec wystąpienia wskazanej negatywnej przesłanki procesowej, postępowanie umorzył, zaś o kosztach postępowania orzekł w oparciu o art. 638 k.p.k. w zw. z art. 19 ustawy lustracyjnej.

Z tych wszystkich względów orzeczono, jak w wyroku.

Małgorzata Gierszon Dariusz Świecki Marek Pietruszyński

[PGW]

[ms]